

Nestat se užitečným idiotem

S Jirím Pehe o Grossovi a o tom, co bude po něm

Jak čtete dění kolem Stanislava Grosse?

To dění vnímám v několika rovinách – co znamená v politice a jak se vyvíjí skrze média. Jako analytik se ptám také po širších souvislostech. Nejprve o politice. Ať už motivy zveřejnění informací byly jakékoli, existuje dle mého soudu už dnes dostatek důkazního materiálu, na jehož základě by měl předseda vlády jednoduše odstoupit. Není možné, aby zemi vedl člověk, na kterého se nabalilo tolik věcí, které jsou jasně neslučitelné s výkonem jeho funkce.

A druhá rovina?

Když se rozpoutá takový skandal – nepátrám po tom, zda to byla náhoda, nebo ne –, začne k sobě přitahovat spoustu jiných zájmů. Ty je nutno rozšifrovat, aby se člověk nestal užitečným idiotem, aby se nenechal využívat lidmi v pozadí, kteří začínou kauzu nějakým způsobem režírovat, a třeba i se zpožděním naskakují do rozjetého vlaku. Tam vidím určité problémy.

Konkurence PPF

Můžete být konkrétnější?

Tak za prvé je v zájmu opozice, aby padla vláda, která je pro širší integraci do Evropy, je v zájmu euroskeptických sil, aby přijímání evropské ústavy měly ve vlastní režii. To je velký tlak. Další problém leží v tom, že dopad informací z médií je oslabován samotnými mravokárci, kteří vedou politický útok. Jsou to politici, kteří jsou také podezřelí z machinací, jen se to nepodařilo prokázat, byli možná chytrější než premiér, dokázali si možná pořádit vécné alibi. Je alarmující, že je to v českém prostředí tak jednoduché.

Konce a začátky

Jaký je ideální konec Grossovy aféry?

Takové konce jsou možné dva. Za prvé: Premiér rezignuje s tím, že uzná, že pochybil a jako takový nemá právo dál v politice fungovat. Toho se nedočkáme – už by to dávno udělal. Za druhé: Orgány činné v trestním řízení se případu ujmou a zjistí, co se stalo. Celo by to vyústilo v řešení, jež by se vypořádalo bez ohledu na to, že jde o předsedu vlády. To by mělo velmi pozitivní dopad na naši politickou kulturu, na schopnost trestat proviniče a podobně. Obávám se ale, že šlo, jako skoro všechno u nás, vyšumí. Může se nakonec i stát, že Gross nebude premiérem, nebo nebudou zvoleni do čela ČSSD, ale neodstoupí sám a nepřizná vinu. Morální katarze se v takovém případě nedostaví, protože jeho osobní zavínání se zabráne do autu.

Myslíte, že média také hrají vlastní hru?

I média samozřejmě mají své zájmy. Než přišel Respekt se svým odhalením, vypadalo to, že MF Dnes už v případě Grossova bytu mlátí prázdnou slámu, a kauza se udržovala, protože se dobře prodávala. I to je legitimní právo médií, žádá kampaň. Ani fakt, že mediální organizace mají různou politickou orientaci, nezakládá právo mluvit o cizí kampaň.

MF Dnes možná mlátíla prázdnou slámu i ze zoufalství,

zůstal. I Škromach by v čele strany vyvolal alespoň nějakou katarzi. Ale já nejsem tak pesimistický. Myslím, že by bylo předsudkem tvrdit, že se v ČSSD nenajdou politici, kteří by mohli Grosse dobře nahradit.

Mohla by pokracovat koalice vláda, když Gross odejde?

Kdyby padla vláda, ČSSD by pravděpodobně ze vzdoru navrhla znovu Grosse. Krize se tak může táhnout ještě mnoho měsíců, pokud sociální demokraté nějak neprožrou. K tomu by mohla pomoci nějaká nová fakta a podezření týkající se Grosse. Dola vlády postavil Zaorálek nebo Šobotka, mohla by se koalice dát znovu dohromady.

A co lidovci? Mohou ještě z tlaku na Grosse couvnout?

Jsou momentálně zahnaní do kouta. Jediná úniková cesta, která jim umožní ustoupit, aniž by ztratili tvář, je tvrdit, že dělají něco státotvorného, o co je žádá prezident, nebo co se podařilo vygenerovat v jed-

Nedávno jste vyvolal polemiky, když jste přirovnal ODS ke KSČM. Jsou na tom opravdu tak špatně?

Tyto strany jsou podobné ve stylu myšlení stranických funkcionářů. Myslím tím tu neochotu debatovat, nenuťt se dívat kolem sebe.

Priznivci ale můžou mluvit o zásadovosti.

Problémem ODS je, že se jeho vedení chová eurofobně a že často nevíme, proč se staví proti určitým věcem tak, jak se staví – jako by si dalo zvláštní ne zcela jasnou agendu. Je jisté povinností pravice strany odmítnout zákony, které by šly proti jejímu programu, a prosazovat reformy zdravotnictví, školství apod. Tam ODS nic nevyčítám. Jindy však (pokud jde o evropskou integraci, národní zájmy apod.) zaujímá postoje vycházející z velmi nejasných premis. V tom je podobná komunistům. Pokud by se ale dokázala zhabvit černobílého rigidního myšlení, otevřela se a nabíla lidštější tvář, byla by přijatelnější pro tu část politického středu, která nemá koho volit.

Možná by vedení ODS bylo vsřítnější k EU, když nevědělo, že Klaus je v tomto bodě zasednutý a že otevřeným konfliktem s ním by strana přišla o část voličů. Takže tu mohou hrát roli i taktické úvahy.

Vádjte tu prostor pro změnu?

Nejsm uplně pesimistický. Musím uznat, že ODS je naše nejdynamičtější strana. Tím, že uspěla na regionální úrovni, vyhovovala nové politické talenty. Ti lidé mají budoucnost. Budou časem vyvíjet stále větší tlak na politické ústředí, začnou si říkat o vliv a moc a do centrální politiky si přinesou to, co se naučili na regionální úrovni: pragmatismus, snahu jít za věcí v tom konkrétním smyslu, dělat věci pro lidi, být méně ideologický.

FOTO GENTER BARTOS

Zřejmě mluvíte o Miroslavu Kalouskovi. Není ale faktem, že jsem vědecký Respektu. Do doby, než začal rozkrývat počínání manželky premiéra, byla celá věc na vodě: určité informace byly už delší dobu známy, šlo však o tvrzení proti tvrzení a Gross byl neseštelitelný. Po odhalení Respektu pan Kalousek jáko jediny z politiků případ zvedl a šel do čelního střetu. Za to mu patří dík. Je ovšem neštěstí pro politiku a morální prostředí v naší zemi, že to byl člověk, který sám má co vysvětlovat. To oslabuje věrohodnost úroku. Každý se zeptá, co za tím je?

Kdesi jste napsal, že některá média dosud Grosse nekriticky vynášela do nebe, ale teď si do něj chtějí za každou cenu kopnout. Která to jsou?

Chtěl jsem říci jen následující: tímto způsobem se u nás občas projevuje psychologický důsledek faktu, že některé politiky vlastně stvoří média. Gross by se nikdy nemohl stát nejobpůlnejším politikem bez jejich přispění. Média nebyla dostatečně kritická a nepala se, proč je tak enormně populární politik, který má sice mladistvý vzhled a uhlazené odpovídání, ale je prázdň a nic nereprezentuje.

Gross byl v médiích dost kritizován, ale na veřejnost to nemělo vliv.

Médium se dá vyčíst fakt, že třebaže kolem premiéra existovala už dřív různá podezření, nehala to být. Když se teď objevila špina (Průhýl, Mlýn, Barkovů), cítí mnoho novinářů potřebu kopnout do toho kohníku silněji. Jinak ovšem novináři dělají už od začátku dobrou práci. V určité chvíli se ovšem na každou kauzu, i kdyby se rozjela z těch nejčistších úmyslů, začne nabalovat řada dalších zájmů – politických, ekonomických. Pak musí být novináři nesmírně opatrní, aby se nestali užitečnými idioty. A taky aby dokázali rozlišit, kdo se do role mravokárce jen staví.

A stali se v tomto případě novinaři užitečnými idioty?

Znepokojily mě dva momenty. Jsem vědecký Kalouskovi, že se kauzy cho-

JIRÍ PEHE (49) vystudoval práva v Praze na Karlově univerzitě. V roce 1981 emigroval, ve Spojených státech absolvoval obor mezinárodní vztahy na Columbia University v New Yorku. V letech 1985–88 byl ředitelem pro východoevropská studia v nevládní organizaci Freedom House. Jako šéfanalytik později pracoval v Rádiu Svobodná Evropa a Open Media Research Institute. V letech 1997–99 pracoval jako ředitel politického odboru Kanceláře prezidenta republiky. Dnes je ředitelem pražské pobočky New York University, kde rovněž přednáší.

že Grossovi jeho výmluvy mohou profit. V kauze s Barkovou už ale udělala média vše. Na řadě je policie.

I tady vidím prostor pro práci médií: mohou chodit za státními zástupci, policisty, a klást jim otázky třeba na téma, proč tu kauzu nezvedají.

To dělají denně například po aférách jako byl Bamberg, černé konto ODS, gripeny, dálnice, ale nic se neděje.

Problémem naší země je, že občanská veřejnost nevytváří dostatečně silný tlak na politiky a orgány činné v trestním řízení. Většina říká, že by měl Gross odstoupit, ale je to vlažné – před Úřadem vlády manifestovalo 100 lidí. Lidé by chtěli, aby tyto věci za ně udělali „ji nahore“, mezi něž do určité míry řadí i novináře. Pokud se však nevytvorí dostatečný tlak, kauzy velmi často zemnou.

Souvisí to s relativizací morálních norem, která má svůj původ v normalizaci, ale také v době, kdy se u nás utvářely vztahy ve společnosti po pádu komunismu. Prošla tu téměř bez povšimnutí řada skandálů, kauz, pádů bank, vytulenevaných fondů... Přesvědčení, že si to ti nahore vzdýcky zařídí a my s tím nemůžeme nic dělat, vytvořilo hodnotové prostředí, které není nakloněno tomu, aby kauzy byly dotaženy do konce.

Myslím, že Gross v této chvíli hraje jen o to, aby se mu podařilo zmanagžerovat přechod ČSSD k vůdci, který by ho ochraňoval nebo alespoň vedl stranu určitým směrem. V tom smyslu jsou nějaké změny už našar-továny. Nemyslím, že by na sněmu ČSSD mohlo dojít k převratu. Pokud se ovšem neobjeví nějaká nová zdrucující obvinění. V opatřeném případě bude Gross potvrzen ve funkci předsedy a dostane prostor pro to, aby se aktivně účastnil výměny stráží.

Může být jeho nástupcem Bohuslav Sobotka?

To si netrouám odhadovat. Ale i v ČSSD začíná podprahový boj: nejdávne informace, že ministr financí nebyl dostatečně loajální, jsou zcela evidentně namířeny proti možnostem, že by mohl nahradit Grosse. Pokud by se stal předsedou Štroumách, představitel by pro ČSSD naprosto katastrofu. Po takovém starém typu sociáldemokratismu je poměrně malá šance na vítězství v volbách.

Lidé kolem Grosse si ale myslí, že s jeho odchodem končí modernizace strany, vládní reformy, euroústava...

I kdyby bylo vše, co říkáte, pravda, tak už to neplatí, protože politický program potřebuje důvěryhodnost, a tu Gross ztratil. Proto je jeho odchod na každý pád lepší řešení, než kdyby náhlich politických stran. Otázka zní, zdali krize není už příliš daleko.

Co se teď odehrává v ODS?

ODS to má složité: tvrdí, že by si přála předčasné volby, zároveň však ví, že z této kauzy asi nevezjdou. Ne-ní ale vyloučeno, že si předčasně volby ve skutečnosti nepřaje, kdyby se totiž ujala vlády, byla by zcela odpovědná za postoj k evropské ústavě, dostala by se do těžké situace na evropské půdě a nesla by velkou historickou odpovědnost.

Co podle vás může přinést vláda ODS?

Velmi se obávám vlády, v níž by fungovala jen jedna strana nebo by v ní měla dominantní postavení. Tento druh slovového vládnutí vyžaduje druh politické kultury, který u nás neexistuje. V Anglii se toho obávat nemusejí, vědí, že strany situace nezneužijí, existují tam nezávislé soudy, občanská společnost, demokracie je pevná v kramlicích. To u nás není a každé takové straně hrozí pokusem, že moc zneužije, že bude dělat věci prospěšné pro ni a ne pro zemi. Pokud jde o ODS, nebudte to mít lehké. Pokud ve vedení budou lidé jako Tlušťák, může být strana brzy v podobné situaci jako ČSSD a stane pod nepřijímací paubou médií. Bylo by v jejím zájmu mít v příští vládě lidi, kteří nebudou napadnutelní tímto způsobem.

Ten proces už začal, ne však v takové míře, aby tato vrstva mohla za-čít ovlivňovat centrální politiku. Je to však proces nezastavitelný. Hejtmán, který je v čele kraje, kde zvířezila ODS, má přece legitimní nárok na to, aby byl brán vážně na celostátní úrovni, aby nebyl v rozlehu omezován lidmi, jejichž jediná zásluha je, že stali dost dlouhou dobu za Klausem.

Jak by se mohla ODS ve vládě s lidovci vyrovnat s odlišnými názory na evropskou integraci?

Ve chvíli, kdy má odpovědnost za zahraniční politiku a osud státu, musí i strana, která vstupuje tak euroskepticky jako ODS, být státovornější. Důležité je, že pokud ODS vytvoří vládu, ať už koalici nebo jednobarevnou, dostane se do konfliktu s Klausem. Bude totiž muset dělat reálnou praktickou politiku, a ta, ať chceme nebo ne, musí být zakotvena v procesu integrace a jakékoli sklouznutí na okraj by se zemi vymstilo.

Nebezpečí

Jste pro zákaz KSČM?

Přiznám se, že mě rozčilují argumenty těch mudrců, kteří píší články o tom, že je zákaz k ničemu, protože strana se pouze přejmenuje a nic se nezmění. Pokud jsme se dohodli v podobě zákona z roku 1993, že komunismus je zločinný, neměli bychom z morálních důvodů dovolit existenci strany, která má ve svém názvu slovo komunistický. Praktické kalkulace jsou pro mě druhotné. Souhlasím spíše s lidmi, kteří říkají, že mnoho lidí starší generace volí komunisty z nostalgie a ten název hraje velkou roli z těchto důvodů.

A jak je tedy zrušit?

Chce to politické rozhodnutí. Jenže některým politikům v demokratických stranách v podstatě existence komunistické strany vyhovuje. Dá se využívat k mobilizačním kampaním, dá se za ně schovávat při schvalování zákonů apod. Teď hrozí reálné nebezpečí, že ČSSD začne s komunisty otevřeně spolupracovat.